Trípodos, número 20, Barcelona, 2007

Els cent vuitanta dies de Josep M. Planes a "Imatges"

Sergi Dòria

Sergi Dòria (Barcelona, 1960) és periodista. Doctor en Ciències de la Comunicació amb la tesi *La voluntat cosmopolita* (1999), és professor de Teoria i Història del Periodisme i Periodisme Cultural a la Universitat Internacional de Catalunya. Ex director de la *Guía del Ocio*, cronista cultural i crític literari a *El País*, *El Periódico* i l'*Avui*, en l'actualitat escriu al diari *ABC*, al suplement cultural *Blanco y Negro* i col·labora a *Revista de Libros*, *Revista de Occidente* i *Turia*. És autor de *La Guineueta* (1995), un llibre-reportatge sobre la història dels barris de Barcelona i d'*Imatges 1930. Barcelonins i moderns* (2004), i coeditor, amb Sergio Vila-Sanjuán, del llibre *Passejades per la Barcelona literària* (2005).

In spring of the year 1930, Josep Maria Planes (1907-1936) took over the management of the weekly graphic news magazine Imatges *("*Images*"), edited by Antoni López Llausàs for the Llibreria Catalònia at number 7, Catalonia Square. Although the experience was short, from 18 June to 25 November, it reaffirmed the versatility of the Manresa native in the area of reporting and feature-writing, at the head of a generation of young reporters like Irene Polo, Xavier Picanyol, Rosa Maria Arquimbau and the photographer Gabriel Casas. The ban by the authorities on the beauty contest La Reina dels Banys brought into sharp focus the contradictions between a morally conservative society and the cosmopolitan Barcelona which Planes wanted to promote in the magazine.*

Tot va començar quan l'editor i llibreter Antoni López Llausàs va adquirir els tallers de la impremta NAGSA, al carrer de Casanova, 212-214. En veure les rotatives, aptes pel rotogravat, va veure clar que podria diversificar-ne la producció. Admirador de l'editor Bernard Grasset, López Llausàs participa del microclima de l'Ateneu, on Josep M. de Sagarra i el seu "deixeble", Josep M. Planes, li proposen publicar una revista com el setmanari *Vu*, que dirigeix Lucien Vogel a París. En veure l'èxit de les madrilenyes *Estampa i Crónica*, i amb les màquines a punt, l'home de la Llibreria Catalònia vol fer realitat aquest estil de publicació a Barcelona: s'anomenarà *Imatges*, pel seu plantejament gràfic. Amb paper de qualitat i impressió de rotogravat, cerca les classes mitjanes a preu més assequible que el burgès *D'Ací i d'Allà*.

Dirigit per Planes, *Imatges* copsarà l'actualitat amb agilitat de reportatge i l'impacte visual d'uns fotògrafs deutors de la Nova Objectivitat alemanya, el cinema i el disseny *art déco* dels magazins europeus. Per "omplir" la redacció, virtual i passavolant, es compta amb la penya de l'Ateneu, la tertúlia del Colón i els periodistes/escriptors que fan traduccions a la Catalònia o publiquen a *D'Ací i d'Allà*, *El Día Gráfico*, *La Publicitat*, *Mirador* i *La Rambla*. Un aiguabarreig de periodistes consagrats i la jove generació que consolidaran durant els anys republicans la crònica periodística.

Nascut a Manresa el 1907, Josep M. Planes i Martí té vint-i-tres anys quan dirigeix *Imatges*. Autodidacte, afrancesat, extravertit i sagaç, d'ençà que va arribar a Barcelona, cap a l'any 1925, col·labora a *L'Esport Català*, *Las Noticias*, *La Noche*, *El Día Gráfico*, *La Nau dels Esports* —suplement esportiu del diari *La Nau*—, *La Rambla*, *La Publicitat*, *L'Opinió* i *Mirador*. El 1930 l'escriptor i dibuixant Jaume Passarell publica *Cent ninots i una mica de literatura*, on aplega cent caricatures de barcelonins. Passarell elogia Planes, un "tot terreny" que afaiçona cròniques esportives originals a *L'Esport Català*, escriu teatre o destil·la rumors del *Mirador* estant. "Tot això aconseguit als vint-i-tres anys, l'endemà mateix d'haver arribat de Manresa, i abans, molt abans d'anar a deixar les maletes a la dispesa. És tot un rècord", remarca.[1]

Amb Sagarra, el manresà comparteix vetllades a l'Ateneu i el Colón. "Van del bracet tot el dia, prenen l'aperitiu al Colón i surten plegats de nits. L'un té necessitat de parlar i li cal un escolta-

[1] Vegeu Jaume PASSARELL. *Cent ninots i una mica de literatura*. Barcelona: Antoni López, 1930.

dor. En Planes en fa de molt bona gana", apunta Passarell. El manresà traspua una sensibilitat nodrida pel cinema, la fotografia, l'esport i l'aviació. Un altre dibuixant i cronista esportiu, Valentí Castanys, veu en ell "una seguretat i un aplom que molts prohoms de l'Acadèmia de Ciències no han assolit als vuitanta anys".

El 1930 és un dels anys més prolífics de la seva breu, però intensa, trajectòria professional. A més de fer-se càrrec d'*Imatges* porta la secció "Set dies set nits" de *La Rambla*, tradueix al català Lowen Brentano i Culton Curlser, prepara el llibre *Nits de Barcelona* i estrena, com a autor dramàtic, L'home que s'havia de morir.[2]

Imatges veu la llum el dimecres 11 de juny de 1930 i costa quaranta cèntims.[3] Durarà sis mesos, fins al 25 de novembre d'aquell any. Vuit peces signades —dues el mes de juny,[4] tres el juliol[5] i tres l'agost—[6] i dues atribuïbles —*L'alegria de les terrasses de cafè*[7] i *La llibertat de premsa*—[8] integren el *corpus* "oficial" de Planes al setmanari. Cultivador de la metàfora sagarriana i la ironia, el seu esplèndid apa-

2 L'escriptor, traductor i crític de teatre Domènec Guansé havia valorat positivament *L'home que s'havia de morir*. El Planes dramaturg aporta, segons la seva opinió, un nou concepte de comèdia "dinàmic, esportiu, que suprimeix sentimentalismes i retòrica, que suprimeix l'eloqüència amanerada, per esdevenir gràfica i precisa, que no es deixa enganyar per aparences i per mites". "L'home que s'havia de morir, farsa en cinc actes de Josep M. Planes". *La Publicitat*, 6 d'abril de 1930.

3 Domènec Guansé publica a *La Rambla de Catalunya* un comentari a propòsit d'*Imatges*. La sortida del setmanari li recorda l'impacte de *D'Ací i d'Allà* per la seva "fesomia absolutament europea"; tanmateix, Guansé copsa diferències: el magazin és més contingut, amb "el to refinat de la revista anglesa de la llar", mentre que *Imatges* "té l'agilitat i gràcia parisenques que fan que el carrer, que la ciutat se us fiquin dins de casa". La concepció visual no li passa desapercebuda: "Aspira a que el seu contingut us entri essencialment pels ulls. La ploma de l'escriptor és supeditada a l'objectiu del fotògraf i fins a la gràcia del compaginador". Posa l'accent sobre la joventut dels seus reporters, encapçalats per Josep M. Planes, i un estil informatiu que pot "fer llegir en català els indiferents de la política, de fer-hi llegir amb el mateix desinterès patriòtic amb que llegim una novel·la francesa, amb que fumem una cigarreta turca o amb que engolim un cocktail cosmopolita". "L'esperit dels dies", *La Rambla de Catalunya*, 16 de juny de 1930.

4 "La llegenda del Districte V", *Imatges*, núm. 1, 11 de juny de 1930; "Aeròdrom Canudas", *Imatges*, núm. 2, 18 de juny de 1930.

5 "Un monument desconegut dels barcelonins", *Imatges*, núm. 4, 2 de juliol de 1930; "Una tarda a Martorell amb Francesc Pujols i Josep Pla", *Imatges*, núm. 4, 2 de juliol de 1930; "Les hores barcelonines de Maurice Chevalier", *Imatges*, núm. 5, 9 de juliol de 1930.

6 "No ha estat possible d'elegir la Reina dels Banys de Barcelona", *Imatges*, núm. 9, 6 d'agost de 1930; "De Biarritz a Caldetes", *Imatges*, núm. 11, 20 d'agost de 1930; "El grotesc a la platja", *Imatges*, núm. 12, 27 d'agost de 1930.

7 *Imatges*, núm. 16, 24 de setembre de 1930.

8 *Imatges*, núm. 19, 15 d'octubre de 1930.

rell expressiu nodreix els tres mesos d'arrencada del setmanari fins que la prohibició del concurs de La Reina dels Banys anihila la projecció cosmopolita: Planes no tornarà a signar a *Imatges*.

El articles, cròniques i reportatges de Planes s'enceten amb *La llegenda del Districte V*, desmitificació de la Barcelona "canalla" que agradava els escriptors turistes; lloa l'aviació civil catalana amb una visita a l'Aeròdrom Canudas; passa una tarda a Martorell amb Francesc Pujols i Josep Pla; protesta amb un enèrgic editorial per la prohibició del concurs La Reina dels Banys; evoca les estades barcelonines del seu amic Maurice Chevalier, i planteja les dues cares del periodisme decoratiu de platja: veu Caldetes com la versió catalana de Biarritz i estableix el cànon estètic cosmopolita en subratllar els aspectes grotescs d'alguns banyistes. Per les afinitats temàtiques i estilístiques amb *Nits de Barcelona*, podem assignar al manresà l'article "L'alegria de les terrasses de cafè" (signat J. M.) i l'editorial "La llibertat de premsa".

A finals de juliol de 1930, *Imatges* no acaba d'arrencar. Per Planes, "els editors, els propietaris dels periòdics i el públic han finit per creure que l'home de lletres era un animal especialment preparat per a viure de l'aire del cel...".[9]

En uns temps dominats pels rècords, la bellesa femenina motiva concursos a diaris i revistes gràfiques. El calor i les noies en *maillot* semblen ingredients adequats per a promocionar el setmanari. Fontanals munta una pàgina on s'anuncia "el gran concurs" d'*Imatges*: La Reina dels Banys de Barcelona:

> Sota els ulls experts d'un jurat del qual formen part prestigis de l'art i la literatura, són convidades a desfilar totes les noies de Barcelona. IMATGES s'honora de retre, així, un públic homenatge a la joventut femenina que aporta la seva gràcia i la seva bellesa a les nostres platges.[10]

Per completar el magre espai publicitari, el setmanari insereix una plana d'autopromoció: el concurs serà el 2 d'agost. Poden participar-hi totes les noies de Barcelona; l'únic requisit: desfilar amb vestit de bany. L'elecció de la Reina dels Banys i la mitja dotzena de senyoretes que formaran la cort d'honor tindrà lloc a la platja de Sant Sebastià. El jurat el presidirà Santiago Rusiñol, amb Josep Llimona, Josep M. de Sagarra, Carles Capdevila, Màrius

9 "Coses tristes", *La Rambla de Catalunya*, 21 de juliol de 1930.
10 *Imatges*, núm. 6, 16 de juliol de 1930.

Aguilar, Francesc Fontanals, Màrius Gifreda, Josep M. Planes i un representant del Casino. Després de l'elecció, reina i acompanyants seran convidades a volar a l'Aeròdrom Canudes, i a la nit hi haurà sopar i ball... *Imatges* vol equiparar la platja barcelonina a Deauville, La Concha donostiarra o la Côte des Basques de Biarritz, paisatges del cosmopolitisme europeu. Opisso publica un dibuix amb les bases.[11] Amb el concurs en marxa, la publicació afrontarà una sorollosa conspiració: l'encapçalen una entitat de dones catòliques i la secunden *La Cruz de Tarragona*, *El Matí*, *Gaceta de Catalunya*, *El Correo Catalán*, *Diario de Barcelona*... El 28 de juliol, comissions de dones de la Congregación Mariana i de la Sagrada Família protesten davant el governador civil, general Despujol. "En nombre de los católicos barceloneses", Despujol prohibeix La Reina dels Banys, "en armonía con lo previsto en el artículo cuarto de mi bando de 17 de junio pasado". La suspensió s'escau el 29 de juliol, quan la revista entra en màquines. *La Publicitat* informa que el concurs d'Imatges ja no té cap efectivitat.[12]

La prohibició governativa fa miques el mirall cosmopolita d'*Imatges*. Planes protesta en dos articles, la primera setmana d'agost. El primer surt a *La Rambla de Catalunya* i porta per títol "La parada de la moral", amarga al·lusió al film sonor del Coliseum, *La parada del amor*, que es projectava aquells dies.[13] Aquesta "parada" moralitzant no té res a veure amb el rialler film de Lubitsch, on Chevalier encisa els espectadors. Planes lamenta la "victòria" de les forces vives i blasma contra els mitjans informatius que li han donat suport:

> *El Correo Catalán* ha pogut lluir la seva prosa de pinxo *ancien régime*... *La Gaceta de Catalunya* ha omplert els set exemplars que tira diàriament d'una literatura pastosa i cansaladesca... El vell *Brusi* també ha repapiejat una mica, i finalment el tendre *Matí*, que encara dirigeixen els senyors

11 Els premis provenien d'intercanvis amb els anunciants de Llibreria Catalònia, *Imatges* i *D'Ací i d'Allà*. El joier Jacint Roca aporta un anell d'aiguamarina amb brillants muntada amb platí; Agustí Guarro (Angelus Hall) ofereix un fonògraf Concertola portàtil valorat en 300 pessetes "amb plaques elèctriques elegibles per l'agraciada" per valor de 200; Myrurgia participa amb un assortit de perfumeria; Casa Comas fa "un present magnífic"; Casa Rafel i Uralita donen sengles objectes d'art; Domènec Hospital, unes mitges de seda... (*Imatges*, núm. 8, 30 de juliol de 1930).

12 Víctima d'una campanya similar arran de la seva novel·la *Fanny*, Carles Soldevila denuncia els "escarafalls excessius" dels qui s'han manifestat contra el concurs d'*Imatges*. Full de dietari. "Escarafalls excessius i arguments polítics". *La Publicitat*, 30 de juliol de 1930.

13 "La parada de la moral", *La Rambla de Catalunya*, 4 d'agost de 1930.

> Junoy i Capdevila, assistits per la gràcia alada de Maria Bonshoms de Civera,[14] ha demostrat que, en un moment donat, aquests notables aficionats a catòlic també poden exhibir la mateixa manca d'educació que el veterà *Correo Catalán*.

El director d'*Imatges* afirma que la campanya contra La Reina dels Banys ha estat el tema d'estiu dels diaris catòlics. Recorda que l'*ABC* ha organitzat *a bombo y platillo* un concurs de bellesa a Madrid sense cap problema: la decisió és difícilment justificable, en el marc de l'obertura política que es vol vendre a l'opinió pública amb la *dictablanda* del general Berenguer. El setmanari ha estat objecte "d'un curiós tracte especial", quan ja s'havien escollit a l'exposició "Reines de la bellesa" de les modistes i mecanògrafes, Miss Espanya i Miss Catalunya, Reina de la Nit, de la Banca, de Gràcia, dels Mercats... El general Despujol posa en entredit la liberalitat de Barcelona: "Si el prohibeix, s'hauran acabat per Barcelona aquesta mena de festes que són permeses a qualsevol ciutat d'Espanya i Europa", conclou Planes.

El segon escrit surt a la contraportada d'*Imatges*, emmarcat per retalls de premsa.[15] Qualifica de "violentíssima" la campanya anticoncurs i "copiosa" la mobilització d'entitats catòliques: una mitjana de sis comissions diàries pel Govern Civil. "Davant aquest fantàstic enrenou no podem negar la nostra sorpresa. Evidentment, era difícil d'imaginar que l'anunci de la proclamació de la Reina dels Banys mobilitzés tantes activitats i es convertís, per uns dies, en el tema obligat de totes les converses. No aspiràvem a tant", ironitza Planes. Denuncia "la grolleria, les falsedats, els insults" de la campanya.

> [Aquells] que han anat a vinclar l'espinada davant l'autoritat governativa estan en el perfecte dret de creure que el nostre Concurs era immoral. Aquesta apreciació, que nosaltres respectem, però no compartim, no els concedeix, però, cap patent d'impunitat per poder ofendre de la manera més baixa i repugnant persones dignes de tots els respectes. *El Correo Catalán*, amb una caritat cristiana exemplar, ha arribat fins a dir que els organitzadors del Concurs es dedicaven al tràfec de blanques...".

14 "Maria Bonshoms" és el pseudònim de Joaquim Civera i Somaní, redactor de la revista catòlica *Cataluña Social*, que dirigia Ramon Rucabado.

15 "No ha estat possible d'elegir la Reina dels Banys". *Imatges*, núm. 9, 6 d'agost de 1930.

Planes apel·la al sentit comú i expressa agraïment a les persones que li han fet costat. El concurs nonat ha prestat un gran servei a Barcelona:

> Exposar a la llum del dia que, en un moment donat, una minoria grotescament medieval encara pot regnar sobre els destins d'una capital que acaba de fer una Exposició que ha estat l'admiració de tot el món.

Els mesos d'octubre i novembre, Planes ja no signa a *Imatges*. El setmanari gràfic d'actualitat català va veure la llum en un moment social poc propici, tot i coincidir amb el desplegament del fotoperiodisme modern: l'any 1930, les publicacions gràfiques alemanyes sumen setmanalment cinc milions d'exemplars, amb vint milions de lectors... La tesi de la saturació d'un mercat publicitari limitat com el català resulta plausible per explicar la curta vida del setmanari, però, tot i la difícil conjuntura, el setmanari va viure repenjat en el voluntarisme.[16] Quan *Imatges* plega, l'*Estampa* de Madrid supera els 200.000 exemplars i el seu editor, Luis Montiel, prepara el diari gràfic Ahora. La consistència empresarial de Montiel, gràcies als ingressos fixos de *La Gaceta de Madrid*, contrasta amb les publicacions de Llibreria Catalònia, nascudes de les relacions de l'Ateneu, l'empenta de Planes a *Imatges* i de Soldevila a *D'Ací i d'Allà*, la qualitat de fotògrafs com Casas o Gaspar i l'entusiasme de reporteres com Irene Polo o Rosa M. Arquimbau. Desapareix *Imatges*, però Planes manté el seu ritme trepidant: estrena al Novetats *Qui l'ha vist i qui el veu!*, corrosiva visió del matrimoni i protesta contra els processos a periodistes.[17] El gener de 1931 reprèn col·laboracions a *Mirador* i es compromet amb Josep M. Massip per portar la secció d'espectacles del nou diari *La Ciutat*. Publica Nits de Barcelona, passeig "relativament sentimental", on mitjançant l'ham documental i

16 Pocs mesos després de la desaparició d'*Imatges* va deixar de publicar-se *D'Ací i d'Allà*, que també editava la Catalònia de López Llausàs. El seu director, Carles Soldevila, ja havia assenyalat les limitacions de les publicacions catalanes. Al seu parer, el problema de finançament fou consusbstancial "a una empresa que demana una mobilització de capitals i d'aptituds tècniques que, dins les possibilitats del nostre petit món editorial, cal considerar com extraordinaria". La viabilitat d'un setmanari europeu requeria quelcom més que un taller de rotogravat: una inversió d'un milió de pessetes, un equip de fotògrafs *full time* i passar un any perdent diners. Això ho faria possible "un mecenatge opulentíssim, o bé uns homes de negocis tan rics de capitals com de fe. Les dues coses són rares i gairebé més rara l'última que la primera", conclou Soldevila. "El cas d''Imatges'". *La Publicitat*, 23 de juliol de 1930.

17 "El calvari del processat", *La Rambla de Catalunya*, 8 de desembre de 1930.

"els cuquets podrits de l'humor" desinfecta la literatura de "miasmes trascendentals".[18] L'obsessió parisenca el portarà a dirigir el satíric *Be Negre*, que s'estrena la nit de Sant Joan de 1931. Fou el darrer lustre d'un Planes irònic i tràgic.

18 Josep M. de SAGARRA. *Pròleg a Nits de Barcelona*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1931, p. 10.